

Neszméri Csilla

CSEHSZLOVÁKIAI MAGYAR SAJTÓ. A JÓ BARÁT

Bevezetés

Írásom témája egy feledésbe merült csehszlovákiai magyar folyóirat, a Jó Barát, amelyet az 1948–1949-ben, a hontalanság éveiben adtak ki Prágában a Cseh- és Morvaországba telepített felvidéki magyarok számára. A lap azzal a céllal jelent meg, hogy a kitelepített magyarokat arról győzze meg: maradjanak Csehországban. Hasábjain gyakran elmarasztalja azokat, akik elhagyták munkahelyüket és hazaszöktek Szlovákiába, hiszen „*vagyonukat úgy is elkobozták, viszont aki Csehországban marad, az visszakaphatja állampolgárságát, támogatásban részesülhet*”. Mindezek mellett a lap megjelenése után a Csehországba deportált magyarok számára ez jelentette a magyar nyelvet, hiszen a hatályban lévő jogszabályok szerint nem használhatták anyanyelvüket.

Maguk a lap szerkesztői így vallanak saját küldetésükről:

„A legnagyobb nyugtalanság idejében a Jó Barát vállalta azt a nehéz és felelőségteljes küldetést, hogy egyrészt a kormányzat álláspontját és rendelkezéseit eljuttassa a magyarokhoz, másrészt a magyarok panaszait felterjessze a kormány, a párt és szakszervezet vezetőihez. Minden magyar önként választ-hatott, itt marad-e, vagy visszatér Slovenskóra. Soha nem szépítettük a helyzetet, mindig a való igazsághoz tartottuk magunkat.” (Jó Barát, II. évfolyam, 16. szám, 1949. április 10.)

A felvidéki magyarok vázlatos története 1918-tól 1945-ig

A korábbi Felső-Magyarországon, melyet Felvidéknek is neveztek a magyarság 1918-ban jutott kisebbségi sorba, amikor a megalakuló Csehszlovákiához csatolták ősi szállásterületét. Az új ország soknemzetiségű államként jött létre az Osztrák-Magyar Monarchia részeiből, a valóságban nem létező „csehszlovák nemzet” önrendelkezési jogárahivatkozva.

Az 1938. szeptember 29.-én kötött müncheni szerződéssel – melyet Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország és Németország részvételével kötöttek – Csehszlovákiától elcsatolták a szudétanémet területeket, majd az 1938. november 2-án hozott bécsi döntésnek megfelelően 12,1 ezer km² került vissza Szlovákiától Magyarországhoz, ahol 752 ezer magyar élt, a terület lakosságának 86,5%-a. Az 1939–1945 között fennállt fasiszta szlovák állam területén 70 ezer magyar maradt továbbra is kisebbségi helyzetben.

A második világháború után ismét Csehszlovákiához került az 1938-ban Magyarországhoz visszacsatolt terület. A csehszlovák politikában ettől az időtől tekintik a müncheni szerződést és a november 2.-i első bécsi döntést diktátumnak, amelyért az ország német és magyar nemzetiségű lakosait, tehát a nem szláv eredetű népcsoportokat tették felelőssé. E miatt nyilvánította kollektív bűnösnek a magyar nemzetiségű lakosságot az 1945. április 5.-én, a Kassán kihirdetett koalíciós kormányprogram, amelynek következtében felfüggesztették a magyarok polgári jogait, megvonták állampolgárságukat (az 1945/33. számú elnöki rendelettel). Elvesztették az állami intézményekben való alkalmazás jogát (az 1946/83. sz. törvény értelmében), a nyugdíjjogosultságukat, elkobozták ingatlanaikat (az 1945/108. számú elnöki rendelet értelmében), bezárták a magyar iskolákat (a Szlovák Nemzeti Tanács 1944/6. számú rendelete alapján), betiltották a magyar közművelődési intézményeket (az 1945/81. számú törvény értelmében). Az utóbbi két rendelkezéssel megszüntették a magyar iskolákat és az iskolaköteles kort betöltő magyarok nem folytathatták tanulmányaikat. A magyarságot nemzetisége megtagadására (ún. reszlovakizálásra) kényszerítették. Az 1946 júniusában hozott kormányhatározattal, amely június 17-én lépett érvénybe, több tízezerüket kényszermunkára hurcolták (az 1945/88. számú elnöki rendelet alapján). (a Beneš-dekrétumok szövegét lásd mellékletben). A teljes jogfosztással egy időben megkezdték a magyar lakosság kitelepítését és elűzését szülőföldjéről, amely mintegy kétszázezer embert érintett.

A felvidéki magyarság második világháború utáni sorsa szempontjából fontos tény, hogy a szövetséges hatalmak már a háború alatt elfogadták a londoni emigrációban működő csehszlovák kormánynak azt a tervét, hogy Csehszlovákiát a müncheni egyezmény előtti határai között, tehát a felvidéki magyar területekkel együtt szervezzék újjá. A prágai kormány és Beneš elnök olyan nemzetállam megteremtését tűzte ki célul, amelynek nincs nem szláv ajkú lakosa. Így született meg a kisebbségek kitelepítésének tervezete, azzal az indokkal, hogy döntő szerepet játszottak az első Csehszlovák Köztársaság bomlasztásában és megszüntetésében.

Az 1945 nyarán megtartott potsdami békekonferencia csak a szudétanémetek esetében adott szabad kezét a csehszlovák kormánynak, a magyarok kérdésében Csehszlovákia és Magyarország megegyezését javasolta. A londoni csehszlovák emigráns kormány és a Moszkvában élő csehszlovák kommunisták továbbra is kitartottak amellett, hogy a „magyarkérdés” végleges megoldását egyedül a Cseh-

szlovákiából való kitoloncolásuk jelentheti. Az első magyarelles intézkedéseket az 1944. augusztusi szlovák nemzeti felkelés idején hozták: a Szlovák Nemzeti Tanács feloszlatta a Magyar Pártot és a magyar egyesületeket, felszámolta a magyar középiskolákat.

1945 elején a Moszkvában megalakult új csehszlovák kormány Kassára tette át székhelyét. Az április 5-én meghirdetett kormányprogram az újjáalakult köztársaság meghatározó dokumentuma. A demokratikus jogok és a többpártrendszer bevezetése mellett megtalálhatók benne azok az elemek, amelyek Szovjetunió befolyásának megerősödését és a kommunisták hatalomátvételét vonták maguk után

A kormányprogram a csehek és szlovákok egyenjogúságát hirdette meg, miközben a németeket és magyarokat kollektív háborús bűnösökké nyilvánította. A dokumentum a szláv nemzetállam megteremtését fogalmazta meg. A Kassai Kormányprogram többek között kimondta: azokba a járásokba, községekbe, ahol a lakosság megbízhatatlan, vagyis nem szláv, a választott vezetők helyett lojális biztosokat neveznek ki. Csak azok a német és magyar személyek kaphatnak állampolgárságot, akik aktív antifasiszta múltat tudnak igazolni. A többi német és magyar személytől megvonják az állampolgárságot és az abból származó jogokat. A magyar és német tulajdonban lévő földek az állam tulajdonába mennek át. Elrendelte továbbá a köztársaság területén található összes német és magyar iskola azonnali bezárását, ezzel közel százezer magyar gyermeket fosztottak meg attól, hogy anyanyelvén tanulhasson.

A kormányprogram elsősorban a nacionalista célok megfogalmazását és meghirdetését jelentette. Megvalósulását az elnöki rendeletek és a Szlovák Nemzeti Tanács által kiadott törvények és rendeletek biztosították. Ezek közül Beneš elnök 1945. augusztus 2.-án kiadott elnöki dekrétuma volt a szlovákiai magyarság számára a leg súlyosabb. A rendelet automatikusan megfosztotta őket állampolgárságuktól, amely a nyugdíj és más állami járulékok megvonását, az állami alkalmazásból való eltávolítását is maga után vonta. A magyar nemzetiségű magánalkalmazottak elbocsátását egy, júniusban kiadott rendelet írta elő. A közéletben betiltották a magyar nyelv használatát, a magyar hallgatókat kizárták az egyetemről, feloszlatták a magyar kulturális egyesületeket, befagyasztották a magyarok bankbetétjeit, stb.

1946-ban megkezdődött a magyarok közmunkára való elhurcolása. A magyarok csehországi munkára való deportálása egyrészt az ott élt szudétanémetek elűzése miatt kialakult munkaerőhiányt pótolta, másrészt a deportált felvidéki magyarok kényszerű széttelepítésével, a helyükre betelepített szlovákoknak igyekeztek helyet teremteni. Szlovákia délnyugati területeiről már 1945 őszén több mint kilencezer magyart vittek mezőgazdasági közmunkára. A szudétanémetek teljes kitelepítését követően, 1946 tavaszán újból megkezdődött a „munkaerő-toborzás”. A szlovákok által lakott területekről sokan települtek át önként a Szudéta-vidékre. A magyarok között csak elvéve akadtak önként jelentkezők.

A Szlovák Telepítési Hivatal által kidolgozott tervek szerint, Szlovákia magyar járásaiból minden magyar nemzetiségű személyt közmunkára kényszeríthettek. Kivétel a tartósan munkaképtelenek és a több-gyermekes özvegyek kaphattak. A tömeges deportálások 1946 novemberétől 1947 februárjáig tartottak. Ebben az időszakban 44 ezer személyt szállítottak fűtetlen marhavagonokban Csehországba. Az akció végrehajtását a hadsereg segítette. A sokszor napokig tartó utazás után a csehországi vasútállomásokon valóságos emberpiacot tartottak, ahol a cseh gazdák kiválaszhatták az igényelt munkaerőt. A ma ismert adatok szerint összesen 220 faluból vittek el magyarokat, akik 6602 házat és közel négyezer hektár termőföldet hagytak maguk mögött. A deportáltak otthon maradt vagyont az állam ún. „bizalmiak” számára utalta ki, akik kezdetben csupán a vagyon kezelői lettek, idővel azonban annak tulajdonosává váltak. A bizalmiak nagy része a volt partizánokból és az északi járásokból dél-szlovákiai „kolonisták”-nak jelentkezőkből állt.

A magyarok kényszer-közmunkára való elhurcolása része volt a Magyarország ellen indított nyomásgyakorlásnak is, amelynek célja a lakosságcsere-egyezmény kikényszerítése és végrehajtása volt. Ennek ötlete azután vetődött fel a csehszlovák vezetésben, miután a potsdami békekonferencia elutasította a magyarok egyoldalú kitelepítését. A Szovjetunió támogatásával sikerült Prágának rávennie a magyar kormányt, hogy 1946. február 27.-én aláírja a lakosságcsere-egyezményt. A Gyöngyösi János magyar külügyminiszter és Vladimír Clementis csehszlovák külügyi államtitkár által aláírt egyezmény értelmében, a csehszlovák hatóságok annyi szlovákiai magyart voltak jogosultak Magyarországra áttelepíteni, amennyi magyarországi szlovák önként jelentkezett Szlovákiába való áttelepülésre. A szerződés megkötése után a szlovák hatóságok nagyarányú toborzási akcióba kezdtek a Magyarországon élő szlovákok körében. A magyar fél azt is vállalta, hogy a meghatározott kvótán felül átveszi a háborús bűnösöket is. Ezután a csehszlovák bíróságok tömegesen vonták felelősségre a háború alatt állítólag elkövetett bűneikért a felvidéki magyarokat, több mint 70 ezer személyt írtak össze, akiknek háborús bűnösöként kellett volna elhagynia szülőföldjét. Végül Csehszlovákia a deportálások megkezdésével kényszerítette a magyar kormányt a lakosságcsere lebonyolítására, amely 1947 áprilisában kezdődött. Magyarországról Szlovákiába önként áttelepült 60 ezer szlovákkal szemben, 76 ezer magyar volt kénytelen a szülőföldjét elhagyni.

A csehszlovák kormány 1946. június 17.-én kiadta az ún. reszlovakizációra vonatkozó rendeletét. Abból indultak ki, hogy a Felvidéken élő magyarok valójában szlovákok, csak elmagyarosodtak az évszázadok folyamán, és most lehetőséget kapnak arra, hogy „visszaszlovákosodjanak”. A kormányhatározat alapján reszlovakizációs bizottságok alakultak, amelyek tevékenysége 1946. június 17.-én kezdődött és július 1.-én ért véget. A reszlovakizáltak visszakapták állampolgárságukat, kihúzták nevüket a deportálásra és áttelepítésre kijelöltek listájáról, visszaadták elkobzott tulajdonukat. A reszlovakizációs bizottságokra hárult a propagandamunka

és ezek bírálták el a beérkezett kérvényeket is. A szórólapok gyakran arra figyelmeztették a magyar lakosságot, hogy a szlovák nemzetiség vállalása az utolsó esély a szabad élet biztosítására. A felvidéki magyarság jelentős része meghátrált, mert felmérte: az állampolgárság hiányával járó teljes kiszolgáltatottság nagyobb veszélyt jelent saját jövője szempontjából. A bizottságok működésük során több mint 300 ezer magyar személyt nyilvánítottak szlováknak.

Csehszlovákiában a kommunista hatalomátvételre 1948. február 25.-én került sor, amely kezdetben semmit nem javított a magyarság sorsán. A magyar kisebbség 1949-ben fokozatosan kapta vissza állampolgári jogait, természetesen ezt külön kérvényezni kellett. Röviddel előtte 1948 őszén újraindult a magyar nyelvű oktatás, 1949. márciusában megalakult a Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kultúregyesülete, a Csemadok.¹

A felvidéki magyar sajtó története 1918-tól 1949-ig

A Jó Barát című lap 1948-1949-ben jelent meg, ezért – jelen tanulmány tárgyának megfelelően – a felvidéki magyar sajtó történetét csak 1949-ig ismertetjük röviden. A felvidéki magyar lapok 1918/1919-ig, az impériumváltásig nem kisebbségi sajtóként, hanem a történelmi Magyarország egyetemes magyar sajtója részeként jelentek meg. Hosszú időnek kellett eltelnie, amire kialakult a szlovákiai magyar nyelvű sajtónak az újszerkezete.

Az 1918 végén létrehozott Csehszlovákia szlovákiai részében az addigi magyar sajtó nagyobb részét, főként az ú.n. magyarosításban részt vett lapokat megszüntették, de 1921-1922-től már nem volt akadálya a lapok alapításának. 1918 és 1938 között – a kárpátaljai magyar sajtót is beleszámítva – csaknem 700-ra volt tehető a hivatalosan bejegyzett sajtóorgánumok száma. Nagyobb részük az anyagi problémák és a képzett újságírók hiánya miatt rövid életű volt, a magasabb színvonalú tudományos szaklapok mindvégig hiányoztak. A hatóságok a kisebbségi sajtót diszkriminatív módon cenzúrázták, gyakori volt az elkobzás és lapbetiltás is.²

A második világháborút követően a Beneš-dekrétumok következményeként Csehszlovákiában 1945-1948 között magyar nyelvű újságot nem lehetett kiadni. Miután a magyarok ki- és áttelepítését le kellett állítani, megváltozott a csehszlovák hatóságok hozzáállása. 1948. július 28.-án Prágában így jelenhetett meg az első magyar nyelvű hetilap, a Jó Barát. Nem szabad megfélemedkezni a korszak magyar szamizdat kiadványairól sem, mint a Gyepű Hangja, az Észak Szava, amelyek a szlovákiai magyarságot ért sérelmekről és megalázásokról adtak hírt, és tiltakoztak a jogtörés ellen. Magyarországon ebben az időben jelent meg az odatelepítettek szlovákiai magyarok számára az Új Otthon. E lapot egyébként néhány hónapig Csehszlovákiában is árusították, és rendszeresen foglalkozott a Felvidéken maradt magyarok sorsával is.³

Az 1940-es évek végén nemcsak a magyar, hanem a cseh és a szlovák lapok is a kommunista diktatúra szolgálatába kényszerültek. E lapokat nem újságírók, hanem párthű emberek írták és szerkesztették. Az első magyar sajtótermék, amely a magyarkérdés politikai rendezése alapján látott napvilágot, az Új Szó volt. 1950-től fokozatosan enyhült a politikai nyomás, és lehetőség nyílt több új lap kiadására.

A Jó Barát

A második világháború utáni csehszlovákiai magyar sajtó története – egyöntetű vélekedés szerint, talán Fábry Zoltán közíró nyomán — a Jó Barátnál négy és fél hónappal később induló Új Szó első számának megjelenésétől számítódik.⁴ Érdekes az, ahogyan eddig a Jó Barátról írtak, a felvidéki sajtótörténettel, vagy irodalomtörténettel foglalkozók. A legtöbben az Új Szót tartják a második világháború után Csehszlovákiában elsőként megjelent magyar nyelvű lapnak. Pedig az Új Szó csak 1948. december 15-étől jelent meg. Fónod Zoltán szerint ez a dátum korszakhatár a csehszlovákiai magyar irodalom, kultúra és szellemiség történetében, mert lehetetlen a Jó Barátot holmi „emberbaráti” szempontokkal sajtóhagyományá avatni, hiszen az újság az olvasók elemi igényeit, a tájékoztatás, véleményformálás lehetőségeit sem elégítette ki.⁵ Az anyanyelvi szó jogát és a törvény előtti egyenlőséget Fónod szerint az Új Szó jelenítette meg. Az ezt megelőző három esztendő nemcsak a jogfosztottság éve volt, hanem az egyenjogúságért, az anyanyelv jogaiért és a kulturális fejlődés alapvető feltételeinek megteremtéséért vívott politikai harcés is.

Fónod Zoltán szerint a Jó Barátnak csupán az a célja volt, hogy a Cseh- és Morvaországba kitelepített magyarokkal elfogadtassa az „új otthont”, továbbá segítsen a szétszórt családok, hozzátartozók felkutatásában.⁶

Az előbbieknél ellentmond például Tóth László, aki szerint a szétszórt családok, hozzátartozók felkutatása a lapnak csupán egyik, bár korántsem legfontosabb misszióját jelentette (amit egyébként az indulás hónapjaiban az Új Szó is felvállalta). Példák, közlemények hosszú sorát idézhetnénk azzal kapcsolatban is, hogy bár a lap, főleg a kezdet kezdetén, valóban a kommunista pártpropaganda és a sztálinista politika szócsöve volt, később egyre komolyabban vette a deportáltak minden tekintetben megoldatlan helyzetéből adódó és rá háruló érdekvédelmi szerepét. A Cseh- és Morvaországba deportált magyarokkal nemcsak elfogadtatni igyekezett az „új otthont”, hanem miután annak politikai feltételei megteremtődtek, információval a hazatelepülésben családok százainak, emberek ezreinek nyújtott hathatós és egyedülálló segítséget. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a Jó Barát már első számától kezdve dicséretes erkölcsi, szakmai és nyelvi színvonalon jelent meg, és rovatai révén igyekezett valamennyi, egy újságtól elvárható szerepnek eleget tenni. (Az időnkénti vers- és novellaközléseken kívül a lap szerkesztői még a sportkedvelő olvasókra is gondoltak!)⁷

A Jó Barát szerkesztőségének megalakulása

Miért is alakult meg a lap? Nyilvánvaló, hogy a kisebbségi sajtó kiadásában a politikai szerveket nem a nagyvonalúság, hanem a korlátozás, illetve az ellenőrzés szándéka vezette. A jogfosztottság éveiben (1945-1948) a magyarság tragédiájának megszólaltatói az illegális sajtótermékek és a magyarországi újságok voltak. A Magyarországon megjelent Új Otthon 1947. áprilistól 1949-ig a szlovákiai magyarok helyzetének ismertetésére „szakosodott”.

Csehszlovákiában az Eduard Beneš államelnök által képviselt politika, a Kassai Kormányprogram alapján született jogfosztó dekrétumok egyértelműen a magyarság elűldözését tűzték ki célul. Az ún. „nemzeti demokratikus forradalom” a német- és magyarellenességben a polgári pártokat és a kommunista pártot is szövetségessé tette. Ebben a közegben elszigetelődött az a jó szándékú javaslat, melyet Laco Novomeský kulturális megbízott tett 1945. augusztusában a szlovák nemzeti felkelés beszercebányai ünnepségeire érkezett Klement Gottwald miniszterelnöknek egy magyar újság elindítására.

A hatóságok később a Jó Barát című hetilap kiadását engedélyezték. Az a tény, hogy a hetilap emberbaráti segítséget kívánt nyújtani a szülőföldjükről elűldözötteknek, illetve akiket a Szudéta-vidékre vagy Morvaországba telepítettek, csak az egyik vetülete a kezdeményezésnek. A másik: a lapszerkesztés a politikai agitáció eszközeivel azt sugallta az olvasóknak, hogy béküljenek meg az új helyzettel, és kényszerű letelepedési helyüket tekintsék otthonuknak.⁸ A lapot a Földművelésügyi- és Népjóléti Minisztérium adta ki, főszerkesztője dr. Sily Imre volt, akinek személyével az irodalom- és sajtótörténet nem foglalkozik. Vadkerty Katalin írja róla, hogy a minisztérium munkatársa volt, valószínűleg ezért lehetett a lap szerkesztője.⁹

De lássuk mit ír a lap saját indulásáról és céljairól. Az első számból kitűnik, hogy az újságot miért hozták létre. Az olvasó már ekkor találkozhat azzal a propagandával, amely végigkíséri majd az összes lapszámot:

„Jó Barát kopogtat a csehországi magyarok ajtaján, hogy pontosan és az igazságnak megfelelően, gyorsan és tárgyilagosan beszámoljon mindenről, ami az itt élő magyarokat érdekli. Őszinte barátként kopogtatunk és reméljük, hogy szándékunkat senki sem érti félre. Ahogy a nagy világpolitikában a felelős politikusok a legnehezebb problémákat is a háború kiküszöbölésével óhajtják megoldani, úgy mi is azon vagyunk, hogy az esetleges panaszokat békésen és megalégedve orvosoljuk és – ha lehet – segítsünk. Nem hisszük, hogy a közöttünk élő dolgos magyar nép ne értené meg a cseh és szlovák nép zömére támaszkodó népi kormány igyekezetét, mely minden polgár életszínvonalának emelésére irányul. Békés és megalégedett munkatársakra van szüksége a csehszlovák mezőgazdaságnak és az itt élő magyarság eddigi példás szorgalmát felelős helyen értékeli, és jutalmazása nem marad el.

A kétéves gazdasági terv, mely az 1937-évi állapotokat igyekszik túlhaladni, rohamos léptekkel halad a megvalósítás felé. Az ipari termelés sikerét külföldön is méltányolják. Sajnos, a mezőgazdaság még mindig munkaerőhiányban szenved, de ezen a téren is fokozatos javulás észlelhető. Csehszlovákiának minden lakosa munkakötelezettség alá esik és a nemzetgyűlés a napokban szavazta meg az általános munkakötelezettségnek bizonyos időre való meghosszabbítását. Szívesen mutatunk rá erre a tényre, mert az következik belőle, hogy nem állandó, vagy hosszúlejáratú munkakötelezettségről van szó, hanem olyan szükséges kényszerintézkedésről, mely az összlakosságra vonatkozik és az összlakosság érdekében van. (...)

A magyar nép dolgozó fegyelmű és lelkiismeretes teljesítette eddig is a rászabott nehéz munkát. Ígérjük, hogy a hozzánk forduló magyarok ügyes-bajos dolgaikban számíthatnak velünk.

Bizonyos suttogó propaganda, még nem is olyan régen koncentrációs táborokról és deportációról terjesztett felelőtlen rémhíreket. Akkor azt mondtuk, hogy a politikában az igazság a legjobb fegyver. Most ugyanaz a propaganda célzatosan ellenkező híreket terjeszt. Hivatásunk tudatában azt üzenjük mindenkinek, hogy a suttogó propagandának nincsen igaza és az igazságnak nincs szüksége propagandára. Igazi jó barátként azt tanácsoljuk, maradjon mindenki nyugodtan a munkahelyén, végezze szorgalmasan a munkáját, mert a hű szolgálat, a polgári kötelességtudás, a közönség iránti felelős szolidaritás és az állam iránti tisztelet rövidesen meghozza a maga jutalmát.” (Jó Barát, I. évfolyam, 1. szám, 1948. július 28.)

Már a lap második számából látni: a szerkesztőség nem határolódik el, hogy segítsen az olvasók gondján-baján, igyekszik az olvasók sérelmeit illetékes helyen feltárja és orvosolja. (Nem vagyunk angyalok – emberek vagyunk, In.: Jó Barát, I. évfolyam, 2. szám, 1948. augusztus 4.) Ezt a vállalását valóban elláthatta a szerkesztőség, hiszen sok köszönőlevelet kapott. Ezt jól tükrözi a lap „Szerkesztőségi üzenetek”, illetve a „Levelesládánk” rovata. Szinte hihetetlen, hogy az újság ritkán közölt panaszt, s ha igen, akkor – időközben – mára szerkesztőség megoldotta az ügyet.

Nézzünk meg néhány olvasói levelet, mert ezek szinte mindegyike tartalmazza azt, amit a szerkesztőség célul tűzött ki. E levelek jelenléte inkább a második évfolyamot jellemzi, amikor már többen hazatértek, vagy már tudják, hogy Csehszlovákiában akarnak maradni, esetleg újra visszatértek Szlovákiából, mert otthon nem találtak munkát. Néhány példa: Szlanina János köszöni a segítséget:

„Megéreztem, hogy mégis van Jó Barát. Aki az emberek szívébe belát és örömmel ad meg minden útbaigazítást. És amennyire lehet segítenek minden ember baján”, amíg nem volt Jó Barát nem volt kedve dolgozni sem, de amióta van a lap, mindig kapnak valami biztatást (Jó Barát II. évfolyam, 12. szám, 1949. március 23.).

Ocsovszky Miklós kéri a Jó Barátot, hogy segítsen. Bányászként kezdett Csehországban dolgozni 1946-ban, kivitték a családját is, részt vett a kétéves tervben és most az ötéves tervben is részt akar venni. Perina János három éve itt dolgozik nagyon megszerette a Jó Barátot (Jó Barát, II. évfolyam, 8.-9. szám, 1949. február 23.). Patinák József azt írta az újságnak: egyszer hazament, most visszajött Csehországba, s újra szeretne dolgozni. Szarka Gyula:

„Amit nem hittünk volna, hogy valamikor valóra váljon, megérkezett a családom számára a magyar betűkkel megírott hetilap (Jó Barát, II. évfolyam, 12. szám, 1949. március 23.). Nagy Mihály: „...hálám és köszönetem fejezem ki azon jószágukért, amelyet az egész magyarság érdekében tettek, hogy magyar újságot kaptunk és olvastunk, mi cseh és morva területen élő magyarok”,

Csóka János írt már a Jó Barátnak és köszöni a segítséget, maradni fognak Csehországban, mert itt könnyebben boldogulnak, mint Slovenskón. (Jó Barát, II. évfolyam, 13. szám, 1949. március 30.). Holubiczky György köszöni a segítséget, már új munkahelyen fog dolgozni, és megrendeli a Jó Barátot. Huszár József örül neki, hogy van a Jó Barát újság. Szénássi Juszína megrendeli az „Új szó”-t, és arra kéri a Jó Barátot, legalább addig legyenek, amíg mindenki haza nem megy. (Jó Barát, II. évfolyam, 10.-11. szám, 1949. március 9.)

Mit írt a Jó Barát?

A lap természetesen legtöbbet a kitelepített magyarok helyzetével foglalkozott. Arról viszont egyszer sem írt, hogy milyen körülmények között kellett elhagyniuk otthonukat a magyaroknak, hogyan utaztak, vagy miként kerültek az „új munkahelyre”.

Mivel a lap nem közölte, hogyan jutottak el Csehországba a magyarok Ujváry Zoltán könyvéből idézünk:

„A mi szerelvényünkre is álnok felírás került nagy betűkkel: „Önkéntes mezőgazdasági munkások”. A szöveg szlovák nyelven volt. Megtévesztésül azok számára, akik majd látják vonatunkat az állomásokon. Ezt hitetik el a külföldi kormányokkal is. Önként megyünk.”¹⁰

Érdekes az is, ahogy erről a témáról Molnár Imre és Varga Kálmán írnak:

„1946. augusztus 6.-án és 7.-én központi szlovák nemzeti szervek elhatározták, hogy a munkaerő biztosításának céljából kényszerít fognak alkalmazni, a köztársasági elnök 1945/88. számú határozata alapján, ezért a központi kormányzat elrendelte Dél-Szlovákia magyar lakosságának munkakötelezettségét, amivel együtt a magyarság szerkezetét is megakarták változtatni.”¹¹

Az Jó Barát oldalain viszont többször találkozhatunk olyan levelekkel, amiben önkéntes dolgozók írták le csehországi élményeiket: Bartalos Károly 1946 óta él Csehországban és jól érzi magát, Farkas László 1946. szeptembere óta van Csehországban és örökre maradni akar, de szeretne ő is földet és kölcsönt kapni, Geleta Miklósné is 1946-ban ment Csehországba férjével, hogy részt vegyenek a kétéves terv sikerében és most az öt éves tervben is hisznek.

A munkakötelezettség meghosszabbítása

A munkakötelezettség meghosszabbításáról tájékoztatja az olvasókat a lap. Az írás propagandaként hathat az olvasónak, nemcsak stílusa, hanem tartalma miatt is:

„A cikk írója megköszöni a biztatást, bizalmat. Bízson mindenki, mert eljött már az az idő, amikor utoljára hosszabbították meg a kényszerközmunka idejét. A szerkesztők azt szeretnék, ha mindenki boldog lenne, de ehhez sokat kell még dolgozni, a szocializmus a boldogság felé visz. A Jó Barát reméli, sokan találnak otthonra Csehországban.” (Jó Barát, I. évfolyam, 6. szám, 1948. szeptember 1.)

Az újság már megjelenésekor ismertette a dekrétumot. „Az általános munkakötelezettség új szabályozása” című, 175/48. számú, július 21.-én elfogadott dokumentum ismét szabályozza a 88/45. számú elnöki dekrétumot. Kimondta, hogy a csehországi magyarok munkakötelezettsége utoljára hosszabbítható meg, valamint azt, hogy az általános munkakötelezettség legfeljebb kétszer és egy évet meg nem haladó időre növelhető. Indokai: az 1938-as müncheni döntés következtében a Csehszlovák Köztársaságot hat évre kiszolgáltatták a német fasizmusnak, ez alatt teljesen tönkrement a csehszlovák közigazdaság. Ez tette szükségessé a 88/45. számú dekrétum kiadását, amelynek életbe lépése előtt önkéntesek toborzására is tettek kísérletet. Az eredetileg 18 hónapra tervezett munkakötelezettség nem volt elegendő, növelni kellett, most az utolsó meghosszabbításról van szó. A mezőgazdasági termelés mindannyiunk közös érdeke. (I. évfolyam, 3. szám, 1948. augusztus 11.)

A már említett 1945/88. számú elnöki rendelet általános munkakötelezettséget írt elő a felnőtt munkaképes lakosság részére, a férfiaknak 16-tól 55, a nőknek 18-tól 45 éves korukig. A rendelet szerint a munkakötelezettség legfeljebb egy évre szólhatott, ami kivételes esetben 6 hónappal volt meghosszabbítható. Elsősorban a munkanélküliekre vonatkozott, de a magyar lakosságot szinte egységesen ebbe a kategóriába sorolták. A II. világháború után Csehországba kerülő szlovákiai magyarok első hullámát, előre elkészített listák alapján gyűjtötték össze a nemzetbiztonsági szervek emberei.¹²

Mi történt akkor, amikor megváltoztatták a munkakötelezettségről szóló törvényt, meghosszabbítva a kényszerközmunka idejét? 1948 tavaszán már végéhez

közeledett az 1945/88-as elnöki rendeletben meghatározott egy év, és az azt meghosszabbító fél esztendő. A csehszlovák hatóságok ezért visszatartani igyekeztek a Csehországba deportált magyarokat. Áprilisban adták ki az 1948/76. számú kormány-, illetve az 1948/77. számú belügyminiszteri rendeletet, amely lehetővé tette, hogy a magyarok visszakérhessék állampolgárságukat, azonban határidőhöz kötötték. A 1948/77. számú belügyminiszteri rendelet szerint az előbbivel azok a magyar személyek élhettek, akik legalább egy éve Csehországban voltak és ott is maradnak a továbbiakban is. Az utóbbiak három évre ideiglenes állampolgárságot kaptak, és csak azután véglegeset, amely azt jelentette: három évig Csehországban kellett maradniuk. Mivel a deportált magyarok közül nagyon kevesen kérték az állampolgárságot, a kormánynak más megoldást kellett találni, hogy a magyarok ne térhessenek haza. Ezért az 1948/175. számú törvénnyel módosították az 1945/88-as elnöki dekrétumot, így az illetékes munkahivatalok két évvel meghosszabbíthatták a munkaszolgálat idejét.¹³

Az állampolgárságról

Mivel a magyarok az 1945/33-as törvénnyel elveszítették állampolgárságukat a Jó Barát ezzel kapcsolatban minden előrelépésről beszámolt az olvasóknak. A jó munkának köszönhető az is, hogy a Cseh- vagy Morvaországba telepített magyarok visszakaphatják állampolgárságukat – ez derül ki, a „Munkára fel!” című írásból. A csehszlovák felelős államférfiak többször kifejtették, hogy a magyarok jó munkát végeztek, ennek köszönhetőek a kedvezmények, amit kaptak. A Jó Barát nem titkoltan, erőteljes propagandát folytatott, Klement Gottwald és kormányát népszerűsítette, jelentős eredményként értékelve, hogy a csehszlovákiai magyarok visszakaphatták állampolgárságukat, és anyagi segítséget is kaphattak. Ugyanakkor néhány írás azt sugallja, mintha a kitelepítésért a magyarok lennének felelősek, mert nem jelentkeztek önként a csehországi munkára a toborzás idején. Mint ahogy a „Komoly segítség a cseh mezőgazdaságnak” című cikk is írja: cseh területeken dolgoznak bolgár, román és olasz munkások is. A kormány ki akarta használni a hazai lehetőségeket, ezért 1946 tavaszán munkaerő toborzásba kezdett Szlovenszko déli részén, amely sikertelen volt. A rosszindulatú propaganda azt terjesztette, hogy aki Csehországba megy, az kizárja magát a magyar közösségből. Ezért volt szükséges a szlovenszko-i lakosságnak csehországi mezőgazdasági munkára való kirendelése. Ez egyébként az állam minden lakosára vonatkozott, így kerültek magyarok Csehországba, de a kormány rendelkezett, hogy a magyar mezőgazdasági munkások a csehekkel és szlovákokkal egyenrangúak legyenek. Ezért minden Csehországban dolgozó magyar megkaphatja az állampolgárságot és anyagi támogatást, ha maradni akar, amelyért azonban folyamodni kell (Jó Barát, I. évfolyam, 1. szám, 1948. július 28.)

Mint említettük, a Csehszlovákiában élő magyarok az 1945/33. számú kormányrendelet értelmében elveszítették állampolgárságukat, érthető, hogy ezzel is foglalkozott a Jó Barát. Ezeket az írásokat is a túlzó propaganda jellemzi. „A Csehországban dolgozó magyar lakossághoz” című cikk a következőket írja:

„azok, akiknek kötelessége, hogy a csehországi mezőgazdaság segítségére legyenek munkájával mindenki elégedett, és most a csehszlovák kormány lehetővé teszi, hogy existenciát teremthessenek maguknak, visszakaphatják állampolgárságukat, anyagi támogatást kaphatnak, szlovenszkói vagyonuk 80 százaléka erejéig. Ennek feltétele, hogy mindenki maradjon a helyén, vannak azonban olyanok, akik jogtalanul elhagyták munkahelyüket. Mindenki téved, aki azt hiszi, hogy szlovenszkói háza és vagyona nem került elkobzásra, erre ugyanis rendelet van, mégpedig 1945/108 számú kormányrendelet. Akik elhagyják munkahelyüket, vagy szabotálja a munkát minden kedvezményből ki lesz zárva.” (I. évfolyam, 1. szám, 1948. július 28.)

A későbbi számok folyamatosan beszámolnak arról, miként áll az állampolgárság ügye, mikor, milyen előkészítő időszakban van a törvény, például az 1948. október 6.-án megjelent lap: „Állampolgárságot kapnak a csehszlovákiai magyarok”, miként azt az 1948. szeptember 30.-ai minisztertanácsi döntés alapján Zápotocký Antal miniszterelnökmáranyáron bejelentette. (I. évfolyam, 11. szám, 1948. október 6.)

Az előbbiek alapján érdekes az, amit Molnár Imre és Varga Kálmán Hazahúzott a szülőföld... című munkájukban írnak:

„A csehszlovák hatóságok különböző manőverekkel próbálták önkéntes jelleggel visszatartani a csehországi munkaszolgálatos magyarokat. 1948. áprilisában jelent meg az 1948/76. számú kormány- és az 1948/77. számú belügyminiszteri rendelet. A rendelet értelmében az állampolgárságukat elvesztett egyének kérhetik maguk számára a csehszlovák állampolgárságot, ezt azonban határidőhöz kötötték. A határidőt az 1948/77. számú belügyminiszteri rendelet azoknak a magyaroknak állapította meg, akik legalább egy éve Csehországban tartózkodtak és továbbra is ott maradnak. Ezt garantálendő három évre ideiglenes állampolgárságot kaptak, majd ígéretet a három év elteltével a végleges állampolgárság megszerzésére. A csehszlovák állampolgárság utáni kérelem beadása tehát három évre szóló önkéntes Csehországba való elkötelezettséget jelentett. (...) A deportált magyarok ezrelékben kifejezhető hányada jelentkezett csupán az illetékes szerveknél...”¹⁴

A Jó Barát viszont az előbbiekről másként számolt be, mert mint a fentiekből is kiderül: nemcsak az állampolgárság kellett a kitelepített magyaroknak, haza is akartak menni. A csehszlovákiai magyarok visszakaphatták állampolgárságukat, és pénzsegélyben is részesülhettek azok, akik Csehországban akartak maradni. Természetesen az állampolgárságért és a segélyért is folyamodni kellett, a kérvények a munkahivatalokban voltak beszerezhetőek. Az állampolgársági kérvényt a lakóhely szerinti illeté-

kes járási nemzeti bizottságnál lehetett benyújtani, amellyel a feleség és a kiskorú gyermek is visszakaphatta állampolgárságát. A segélykérelmeket a földművelésügyi minisztérium bírálta el. Nem volt mindegy, hogyan kapják vissza állampolgárságukat, és azzal jogaikat. Igaza volt az „Állampolgári egyenjogúság...” című írás szerzőjének, amikor azt írta:

„A közeljövőben törvényerőre emelkedik a Csehszlovákiában élő dolgozó magyarság régen óhajtott vágya: az állampolgári egyenjogúság.” (I. évfolyam, 13. szám, 1948. október 20.)

A kormány és a hatóságok azonban „elfelejtették”: ezeket az embereket erőszakkal telepítették át Cseh- és Morvaországba, szakították el őket családjuktól, barátaiktól, otthonuktól, mindenüket elvették, és nagy részük vissza szeretne menni szülőföldjére. Ezzel a törvénnyel még nem zárult le a magyarok teljes jogfosztottsága.

A „Jóváhagyta a kormány a magyarok állampolgárságára vonatkozó törvényjavaslatot” című cikk szerzője a törvényjavaslat előkészítését írja le:

„Az 1948. szeptember 30.-án megtartott minisztertanács utasította a belügyminisztert, hogy olyan értelmű törvényjavaslatot készítsen elő, mely szerint a Csehszlovák köztársaság területén állandó lakhellyel bíró magyar nemzetiségű személyek újra elnyerik a csehszlovák állampolgárságot, feltéve, hogy a Csehszlovák köztársaság, vagy annak népi demokratikus berendezése ellen súlyosan nem vétettek. Nosek belügyminiszter a törvényjavaslatot haladéktalanul elkészítette és a folyó hó 12.-i minisztertanács azt már jóvá is hagyta. A törvényjavaslat szerint mindazon magyar nemzetiségű személyek, akik a Csehszlovák köztársaság területén lakhellyel bírnak és 1938. november 1.-én csehszlovák állampolgársággal rendelkeztek elnyerik a csehszlovák állampolgárságot. (...)

Az állampolgárság elnyerésének feltétele, hogy az érdekeltek a törvény életbelépésétől számított 90 napon belül hűségesküvet tesznek. Az új törvény véglegesen rendezi tehát a közöttünk élő magyar lakosság problémáit abban a szellemben, amely megfelel népi demokratikus magyar szomszédunkhoz fűződő új, baráti kapcsolatainknak.” (I. évfolyam, 13. szám, 1948. október 20.)

Az állampolgársági törvény ismertetése – 1948. november 17.-én 245. szám alatt hirdették ki:

„Mit mond ki a törvény? Azon magyar nemzetiségű személyek, akik 1938. november 1.-én csehszlovák állampolgárok voltak, a Csehszlovák köztársaság területén lakhellyel rendelkeznek, nem tartoznak idegen állam kötelékébe, minden további nélkül elnyerik a csehszlovák állampolgárságot aznap, amikor jelen törvény hatálya alá lép (vagyis 1948. november 17.-én. (...)) amennyiben ezen naptól számított 90 napon belül hűséget fogadnak. (...) Természetesen a fenti rendelkezések nem érvénye-

sek azokra a személyekre, akik súlyosan vétettek a Csehszlovák köztársaság, vagy annak népi demokratikus berendezése ellen. Evégből a belügyminisztérium a törvény kihirdetésétől számított 30 napon belül összeállítja az ilyen személyek jegyzékét és átadja az illetékes járási nemzeti bizottságoknak. ...a fenti rendelkezések nem érvényesek azon személyekre sem, akik a Csehszlovákia és Magyarország közötti lakosságcseréről szóló egyezmény értelmében cserére lettek rendelve. (...) a rövid ismertetésből kitűnik, hogy minden magyar nemzetiségű személy, aki cseh-morva területen munkát végez, kizáró ok vele kapcsolatban nem áll fenn és a törvény feltételeinek eleget tesz, jelentkezhet, sőt jelentkeznie kell a járási nemzeti bizottságnál hűségfogadalom letétele céljából. (...) az állampolgárság elnyerése tehát jogokat és új lehetőségeket jelent, amikről legközelebb számolunk be.” (I. évfolyam, 19. szám, 1948. december 1.)

Az állampolgárságról szóló törvény hatályba lépése után fokozatosan kapták vissza jogaikat a magyarok. A lap „Választójogot kapnak a csehszlovákiai magyar állampolgárok” címmel a választójogi törvényt ismerteti is:

„Gottwald köztársasági elnök aláírta azt a törvényt, melynek értelmében a választói névjegyzékekbe ezután nemcsak a cseh, szlovák és egyéb szláv nemzetiségű állampolgárokat veszik fel, hanem minden csehszlovák állampolgárt, nemzetiségére való tekintet nélkül. Mint ismeretes, az új törvényt a csehszlovákiai magyarok állampolgárságának rendezése tette szükségessé.” (I. évfolyam, 22. és 23. szám, 1948. december 22.)

A szerkesztőség szerint a hatóságok elkészítették azok listáját, akikre a törvény nem vonatkozik, közli a törvény szövegét, hogy az érdekeltek meg tudják tenni a szükséges lépéseket állampolgárságuk rendezésére. (II. évfolyam, 2. szám, 1949. január 12.)

A lap természetesen beszámol a törvény sikeres végrehajtásáról is:

„A magyar nemzetiségű személyek állampolgárságáról szóló törvény végrehajtása megkezdődött. A jelentkezők sorra teszik le az állampolgársági hűségfogadalmat”. (II. évfolyam, 3. szám, 1949. január 19.)

A maradásról, a maradóknak

Már említettük, hogy a Jó Barát egyik céljaként tűzte ki: magyarokat a csehországi maradásra készíteti, hiszen – mint ahogy Vadkerty Katalin írta – a főszerkesztő, Szily Imre is annak volt a híve: „A lap gátlástalanul hirdette a letelepedés előnyeit.”¹⁵ Egyik cikk sem titkolta valódi szándékát, a hazatérőket a rájuk váró rossz helyzettel igyekezett elriasztani.

Először még csak a pusztá tényeket közlik az olvasóval: a magyarok jó munkát végeztek, aki akar Csehországban maradhat dolgozni, a mezőgazdaságban vagy az iparban. Hazamenni 1949. január 1. és április 30. között lehet, ebben az időpontban szervezeten térhetnek vissza. (I. évfolyam, 19. szám, 1948. december 1.) Később már a cseh és a morva lakosok barátságáról, és tiszteletéről is ír a szerző. Ismerteti, hogy milyen lehetőségei vannak a magyaroknak a letelepedésre, milyen segítségre számíthatnak, nemcsak a lakosoktól, hanem a kormánytól is. Sőt, biztosítják a lakosokat arról is, hogy később is hazatérhetnek.

Közben lassan letelt az idő, amit hivatalosan Cseh- vagy Morvaországban kellett tölteniük a magyaroknak. Eközben sok új tapasztalatot szereztek, több barátság is kötődött:

„...a nép nagyra értékeli azt a jelentős segítséget és szívesen üdvözli a maga körében azokat, akik tartósan itt óhajtanak maradni. Sokaknak megtetszett az új környezet és szívesen itt is maradnának. A népjóléti és földművelésügyi miniszterek eleget óhajtanak tenni az ilyen irányú kérelmeknek és minden téren megkönnyítik a letelepedést. Egész sora nyílik az új lehetőségeknek azok számára, akik tartós megélhetéshez akarnak jutni. ...”

Az írás érinti azok gondjait is, akik haza akarnak menni. Felvilágosítja a szerző az olvasókat:

„Egy részük komoly okból kifolyólag nem térhet vissza Szlovénzskón hagyott gazdaságára. A szlovák hatóságok ezek részére új megélhetés lehetőségét készítik elő. Gazdaságuk helyett másikat kapnak, ugyanannyi, vagy sok esetben több földet, mint amennyivel azelőtt rendelkeztek. (...) A népjóléti minisztérium megszervezi a magyarok tömeges visszautaztatását államköltségen 1949. január 1-től április 30-ig terjedő időben.” (I. évfolyam, 20. szám, 1948. december 8.)

Különböző felhívásokkal is igyekeztek marasztalni a magyarokat:

„Magyar polgártársaink! Életbevágó elhatározás előtt álltok. Fontoljátok meg elhatározásotokat nyugodtan, viselkedjétek fegyelmezetten és szolgáljatok rá továbbra is arra az elismerésre, amit a legmagasabb helyeken is kiérdemeltetek. Nem szeretnénk bizalmunkban csalatkozni.” (I. évfolyam, 20. szám, 1948. december 8.)

A hasznos tudnivalókat is folyamatosan közli, nemcsak a maradékkal, hanem a hazavágyókkal is:

„Hasznos tudnivalók – ügyeik elintézéséhez nem kell Prágába utazni, és cipőt, ruhát a szakszervezet ad. Prágába azok menjenek, akik Cseh- vagy Morvaországban akarnak letelepedni, a hivatalok szerdán és csütörtökön fogadnak.” (II. évfolyam, 1. szám, 1949. január 5.)

Egyetlen alkalommal találkozhatunk a lapban szakszervezeti szemlével is, az írás több témával is foglalkozik, de természetesen a menni vagy maradni kérdése központi elemként merül fel. Ismét propagandával találkozunk. A Válaszúton című cikk szerint:

„Sok magyarnyelvű mezőgazdasági munkás azon gondolkodik, hogy mi volna a jobb: hazamenni, vagy ittmaradni további alkalmazásban? Slovenskón jelenleg nincs munkaalkalom, főleg nők számára. A gondolkodóknak azt tanácsoljuk, hogy vállaljanak munkát itt. A nők elhelyezkedhetnek textilgyárakban, a férfiak pedig vasüzemekben.” Ha valaki még nem döntötte el, mit csináljon a szerző azt javasolja, jelentkezzen be gyárba dolgozni, aztán vegyen ki szabadságot, menjen haza és később nyugodtan visszatérhet. (II. évfolyam, 3. szám, 1949. január 19.)

Több esetben találkozhatunk olyan írásokkal, amelyekben hitelt ígérnek a Csehszlovákiaiban maradóknak, vagy vagyonuk egy részének visszaadását ígérik, ha maradnak a gazdák. Például: „Hitelt kapnak a csehországi magyar gazdák!” címmel arról számolnak be, hogy a Cseh- és Morvaországban maradó magyar gazdák úgy vehetik fel a kölcsönt, hogy a hitelért a csehszlovák állam felel, és ha komoly ok miatt nem tudnak fizetni, az állam fizethelyettük:

„...Ha tehát nincs pénz, az nem akadály, a népi demokratikus köztársaság bíz Benned és munkádban, alkalmat nyújt, hogy megmutathasd, mit tudsz, ha úgy határozol, hogy köztünk maradsz, mint új életet kezdő szorgalmas gazda!” (II. évfolyam, 10.-11. szám, 1949. március 9.)

Úgy tűnik: pénzzel akarták leginkább marasztalni a magyar gazdákat, hiszen amikor arról volt szó, hogy a slovenskói vagyon 80 százalékát visszakaphatják az újság több számon keresztül közölte a felhívást. Ennek nyomtatékosítására kétszer is leközölte ugyanazt a cikket. „Pénzhez juthatnak a magyarok” – a magyarok visszakaphatják állampolgárságukat és segélyt is kaphatnak, mivel ezzel kapcsolatban a hivatalok eddig nem minden kérdésre tudták a választ újra közlik az igazságot, hogy könnyebben dönhessenek az olvasók. Többben már csehszlovák állampolgárok, a segélyhez a kérelmet szlovákul, vagy csehül kell kitölteni, fel kell tüntetni a Csehszlovákiaiban eltöltött munkaidőt és a szlovenszkói elkobzott vagyon adatait, mert ettől függ a segély nagysága. (II. évfolyam, 12. szám, 1949. március 23. és II. évfolyam, 16. szám, 1949. április 10.)

A magyarok Csehszlovákiaiban maradását még Gottwald elnök életével is párhuzamba állították, hogy jó példaként szolgáljon azoknak, akik egyelőre maradni akarnak. „Április 11” című írás szerzője szerint:

„sokan döntöttek úgy, hogy itt maradnak, van, aki itt kötött házasságot, vannak akik, tovább akarnak tanulni, de később is hazatérhetnek, hiszen Gottwald is Bécsben tanulta ki az asztalos mesterséget. Semmit nem veszítenek az itt maradók, legfeljebb, ha később haza akarnak menni nekik kell az útiköltséget fizetni, az államköl-

ségen szervezett utolsó csoport április 11.-én indul.” (II. évfolyam, 13. szám, 1949. március 30.)

Olykor akicsit fenyegetőző hangnemétől sem riadt vissza a szerkesztő:

„a Jó barát mindig megírta az igazságot, hogy aki maradni akar Csehországban milyen kedvezményekben részesülhet. Sok levél jön, hogy meg vannak elégedve az itt élő magyarok. Több olyan küldemény is érkezett, amit rendbontó elemek adtak fel, ezzel nem kívánt a szerkesztőség foglalkozni. De általában azok, akik elégedetlenek, nem is dolgoznak rendesen.” (II. évfolyam, 14.-15. szám, 1949. április 6.)

Azt több írásban is megtalálhatjuk, hogy a cseh- vagy morvaországi magyarok – természetesen, akik maradni akarnak – birtokot kaphatnak, viszont csak egy esetben számol be ilyen eseményről, érdekes az is, hogy egy birtokról ír viszont többes számban használja a birtok és a gazda szavakat. „Mezőgazdasági munkásból új gazda / Átadták az új birtokokat a magyar igénylőknek” címmel beszámolót olvashatunk, mely szerint:

„Nagy eseménynek lehettek tanúi azok, akik résztvettek f. év december 4.-én azon a bensőséges ünnepségen, amikor a mosti járásban, Horní Jiřetínben átadták az első birtokokat a magyar igénylőknek. November utolsó napjaiban adta ki Ďuriš földművelésügyi miniszter ismert kiáltványát a cseh-morva területeken dolgozó magyarokhoz és a Nemzeti földalap szinte pár óra alatt lehetővé tette, hogy az első igénylők óhajta teljesüljön. (...) Mint értesülünk az igénylők száma egyre nő és a napokban új ünnepségekre kerül sor, olyan szívből jövő ünnepségekre, amikor a tisztességes munkát jutalmazták, talán először a csehszlovákiai dolgozó magyar parasztság történetében..” (I. évfolyam, 21. szám, 1948. december 15.)

Több esetben is sikerült meggyőznie ezeknek a cikkeknek a magyarokat, hogy maradjanak, mert amikor a hazatérés ideje eljött sokan „nem Dél-Szlovákiába, hanem a Szudéta iparvidékre mentek, hogy ott keressenek megélhetést, ez köszönhető az erős propagandának, amely jó megélhetést, házat és anyagi támogatást ígért az odaköltözőknek. A Pozsonyi Magyar Meghatalmazott Hivatal információi szerint a deportált magyarok egyharmada nem tért haza, vagy újra visszament Csehországba.”¹⁶

Mit ír a Jó Barát a hazatérőknek?

Akik először tértek haza, a kitelepítés első hullámának tagjai még 1945-ben visszatértek Szlovákiába. A csehszlovák és a magyar kormány közt megindult tárgyalásoknak köszönhetően 1945 végére leállították a cseh- és morvaországi telepítés első hullámát. A telepítettek egy része önként, vagy utasításra hazaindult, akik otthon

továbbra sem reméltek munkát ott maradtak. A második hullám az ott maradtak híradásai szerint mentek Csehországba, mert megelégtették az otthoni rossz helyzetet.¹⁷ Az 1947-48-ban kitelepítettek nem térhettek haza addig, amíg ezt a törvény nem engedélyezte, mert azokat, akik megszöktek a rendőrség kereste. Ezért a Cseh- illetve Morvaországba telepített magyaroknak meg kellett várni 1949-et. Természetesen a Jó Barát erről az eseményről is beszámol, és mindig friss információkkal igyekszik szolgálni az olvasókat.

„Fontos intézkedések a csehországi magyarok érdekében” címmel tudnivalókat olvashatnak azok, akik jelentkeztek hazajönni, azok is meggondolhatják magukat, később is visszatérhetnek, vagy végleg maradhatnak. A Népjóléti Minisztérium A. I. 2129-26/1-49 számú körrendelete arra figyelmezteti a hivatalokat, hogy, aki jelentkezett hazamenni Szlovákiába, de mégis maradni akar „*kérelmeit haladéktalanul és kedvezően intézzék el, mert a Slovenskóra való visszatérés a magyaroknak csak joga, de nem kötelessége*” (II. évfolyam, 6. szám, 1949. február 9.)

Folyamatosan beszámol arról is a lap, hogyan áll a hazatérni vágyók összeírása: Figyelmeztetés – „A Szlovenszkóra visszatérni szándékozók összeírása már megtörtént. A jegyzékek készen állnak. Viszont előfordulhat, hogy van olyan, aki lemaradt a listáról, mert elhagyta munkahelyét és az újat nem jelentette be, de mindenki megkérdezheti az illetékes munkahivatalnál, a Népjóléti Minisztériumban lehet kérni a jegyzékbe való azonnali felvételt.” (I. évfolyam, 22. és 23. szám, 1948. december 22.) Hasznos információkat is közöl a hazatérőkkel, például, hogy mit hozhatnak át, és mit nem: Fontos! nem szabad élő disznót áthozni, ennek oka „*fertőző állapotbetegségek átvitelének megakadályozása*” (II. évfolyam, 1. szám, 1949. január 5.)

Közöl a Jó Barát olyan felhívásokat is, ami tulajdonképpen nem visszatérőkhöz szól, hanem az alkalmazóikhoz. Jó viszont, ha tudják a hazatérők, hogy gazdáik segítségét kérhetik, mivel „*a Földművelésügyi Minisztérium a napokban felkérte a mezőgazdasági munkaadókat, hogy volt alkalmazottaik csoportos visszaszállítását minden tőlük telhető módon segítsék és ingóságaiknak a vasútállomásra való szállításáról gondoskodjanak. (...) Egyes járásokban a magyarok abban a feltevésben élnek, hogy kötelesek visszatérni Slovenskóra. Ez tévedés. A kormány rendelete értelmében az iderendelt magyarok szabadon választhatnak, hol és miként óhajtanak a jövőben elhelyezkedni és családjukról gondoskodni (...) A Slovenskóra való visszatérés csupán jog, de nem kötelesség.*” (II. évfolyam, 3. szám, 1949. január 19.)

Az Új Szó és a Jó Barát

A Jó Barát nagy figyelmet szentel annak, hogy Szlovákiában megjelenik az Új Szó, és figyeli sorsát, néhány esetben írást is vesz át tőle. Ez azért is fontos, mert azt jelenti, hogy egyre több jogot kapnak a magyarok. Viszont az átvett cikkekből arra lehet utal-

ni, hogy az Új Szó is kiszolgálja a kommunista pártot. „Őszinte szóval a visszatérők-höz” címmel a következőket vette át a lap az Új Szótól:

„Az Új Szó a csehszlovákiai magyar dolgozók hetilapja, a következő felhívással fordult azokhoz a magyarokhoz, akik szervezett csoportok keretén belül térnek vissza Slovenskóra, sokan fognak visszatérni Slovenskóra, mindenkit el kell helyezni, sokak házában laknak, akiket nem lehet egyik napról a másikra kitenni, a kormányzat mindenkin segíteni fog. Voltak olyanok, akik nem fogadták el a visszatérők közül a nekik kiutalt lakást, vagy földet. A szocializmus azt fizeti meg, aki dolgozik, mindenkinek és mindenhol igyekszik megteremteni a legjobb feltételeket.” (II. évfolyam, 10.-11.szám, 1949. március 9.)

Több olvasói levél is érkezik a Jó Baráthoz, hogy meg akarják rendelni az Új Szót, miután hazatérnek, ezért is számol be arról, hogy: „Napilap lesz az Új Szó” – „az előfizetők magas számának is köszönhető, hogy az Új szó napilap lesz. Több információ olvasható majd a bel- és külpolitikáról, lesz kultúrrovat, mezőgazdasági és jogi tanácsadó is”. (II. évfolyam, 14.-15. szám, 1949. április 6.) Közlik az Új Szó címét is, ahol meg lehet rendelni.

Rovatok a Jó Barátban

A Jó Barátnak egyetlen rovata volt, amely az első számtól az utolsóig minden számban megtalálható, ez pedig a „Szerkesztői üzenetek”. Leggyakrabban az olvasói leveleket közölte a szerkesztő, vagy olvasói levelekre válaszolt. Ugyanakkor ez az a rovat, ami alapján valószínűleg Fónod Zoltán azt állította, hogy egymást keresték a családok, barátok, falubeliek, mivel a levelek mellett fel volt tüntetve az is, honnan küldték, ez alapján lehet következtetni arra is, hogy hova telepítettek családokat, a cseh-morvaterületeken.

Több esetben a csehországi magyarokat ebben a rovatban látták el hasznos tudnivalóval, többek között a bérükről, karácsonyi pótlékról, munkaidőről, munkabérről, ebédszünetről és más munkával kapcsolatos dolgokról nyújtottak felvilágosítást az olvasóknak. Az ünnepek előtt a karácsonyi pótlékról tájékoztatta az olvasókat a lap: meddig kell megkapni, kinek mennyi jár stb., leírták a cseléd és „deputásos” feladatát, és hogy mi jár neki – tej, vaj, világításhoz-, fűtéshez való, aratási pótlék, mennyi a fizetés betegség esetén, kinek jár az aggkori járadék. Beszámol arról is, amikor már a magyaroknak is lehetett szociális biztosítása, amely 65 év felett járt, de rokkantak is kaphattak, ezt a Központi Nemzeti Biztosító intézetnél kellett kérni, de a 65 évnél fiatalabb személyek is kaphattak szociális járadékot. Beszámol arról is, hogy ekkor már a magyarok is lehettek rádió előfizetők

Az „Innen-onnan” rovatot nem lehet behatárolni, nem volt rendszeres és tartalmát tekintve sem definiálható pontosan, hogy mivel foglalkozott. A rovat idézett más lapokat, foglalkozott politikával, a náci tábornokok büntetéséről, utazási költségek megosztásáról, tudományokról is írtak benne.

A Jó Barát szerkesztői azokról sem feledkeztek meg, akik sportkedvelők, és ugyan nem minden számban, de „Sport” rovat is volt a lapban. Így többek között a Csehszlovákia területére telepített magyarok is tudhattak a „londoni 14. olimpiászról”, többször írtak a labdarúgásról, értékelték a szovjet futball sikerét, ami állítólag azért volt olyan jó, mert az állam kedvezményekben részesítette a játékosokat, de beszámoltak arról is, hogy Drobný Amerikában játszott.

Az olvasók tudását elsősorban a mezőgazdasággal kapcsolatban a „Gyarapítsuk ismereteinket” nevű rovatban próbálták szélesíteni, szó esett a kecsketejről, a baromfiról, a mesterséges esőről, a csehszlovák sertésenyésztésről, a burgonyaszedő kombájnról, a Tizenhárom éves Sztachanov-mozgalomról, a mezőgazdasági szakoktatásról. Fontosnak tartották a szerkesztők felhívni az olvasók figyelmét, hogy a szocialista országokban rájöttek, hogy maguknak építik újjá az országot. Valamint beszámoltak arról is, hogyan akarják gépesíteni a mezőgazdaságot az ötéves terv keretében.

„Levelesládánkból – mit írnak olvasóink?” – ezt a rovatot több alkalommal idéztük már. Az olvasók kívánságait és köszönetnyilvánításait idézi. Ebben a rovatban olvashatók azok a levelek is, amelyekben az olvasók leírják, hogy maradni szeretnének-e vagy sem, hazamentek-e már, vagy mióta vannak Csehszlovákia területén és elégedettek-e az ottani élettel. Néhányszor az olvasók verseiket is elküldték, amivel ez a rovat foglalkozott. Néhány példa:

Blaskó János marad Csehszlovákia területén és kéri továbbra is a Jó Barátot (II. évfolyam, 6. szám, 1949. február 9); Kucsman család sajnálja, de meg kell válniuk a Jó Baráttól, mert hazatérnek, „Hiányozni fog, mert már megszerettük, mint testvérünket. Sok elkeseredett magyar szívébe beleöntötte újra a bizalmat, ami már olyan régen hiányzott mindnyájunknak.” (II. évfolyam, 7. szám, 1949. február 16.).

Állandó rovat volt a lapban a „Heti krónika” is, bár nem minden számban található meg. A világ eseményeit foglalta össze, leggyakrabban a szovjet blokk országainak politikai eseményeit taglalta, de Magyarországgal, az Egyesült Nemzetek problémáival, a kapitalizmus hibáival, a magas nyugati munkanélküliséggel rendszeresen foglalkozott. Ugyancsak rendszeres téma volt, hogy a népi demokráciák segítik egymást. Beszámolt a termelőszövetkezetekről, a köztük, illetve saját maguk által meghirdetett versenyről. Nem ritkán a kapitalizmus hibái kerültek terítékre, például: „A kapitalisták azt terjesztik, hogy a két rendszer nem tud egymás mellett élni. A Szovjetuniót a kapitalista nagyhatalmak sodorták háborúba” – írja a „Két rendszer békés együttéléséről” című cikk. (I. évfolyam, 6. szám, 1948. szeptember 1.) vagy: „Hábo-

rús uszítással nem lehet növelni a világpiacon felvevőképességét” – Harry Politt az angol Kommunista Párt főtitkára szerint a Marshall-terv 1953-ra tervezett befejezése előtt eléri mélypontját az angol gazdaság, ha nem változtat külpolitikáján, harcolni kell a kapitalizmus ellen. (II. évfolyam, 12. szám, 1949. március 23.). Viszont a szovjet gazdaság fejlődése és a szovjet nép béke szeretete nagyon erős. „Egyre hatalmasabb sikereket ér el a szovjet mezőgazdaság” – az Izvesztija írása alapján: az 1948. évi termés elérte a háború előtti színvonalat, nagyobb területen ültettek gabonaféléket, kémiai eszközökkel ápolták az őszi gabonaneműeket, repülőgépről trágyáztak, folytatták az öntözési rendszerek építését, több gép vett részt a mezőgazdasági munkákban. (II. évfolyam, 8.-9. szám, 1949. február 23.)

Valószínű azért, hogy az olvasók bizalmát jobban elnyerhessék sokat foglalkoznak Magyarországgal. Például beszámolnak a csehszlovák–magyar árucserforgalmi egyezményről. Mindszenty letartóztatását és perét végig figyelemmel kísérik. A bíróság döntéséről is beszámolnak a lapban:

„A népbíróság ítéletet mondott a nemzet ellenségei felett” – a budapesti népbíróság különtanácsa ítéletet hirdetett Mindszenty és társai ügyében. Mindszenty József elsőrendű vádlott bűnös, Baranyai Jusztin bűnös, Dr. Zakar András bűnös, Eszterházy Pál bűnös, Nagy Miklós bűnös, Dr. Ispánky Béla bűnös. (II. évfolyam, 7. szám, 1949. február 16.)

Szintén elég sokat foglalkozik a lap a náci tábornokok pereivel, beszámol egy auschwitzi kirándulásról. néhány címszó ezekből az írásokból: „A kongresszus elé viszik annak a nőnek a botrányos felmentését, aki lámpaernyőket készített a foglyok szép tetovált bőréből”, „Olcsóbb a repülőgép szállítás, mint a szekérfuvar” „Bíróság elé kerül a náci női tábornok, aki a guruló örömtanyák szervezője volt”. „Német humor” – Göring özvegye vallott a nürnbergi bíróságon, férje békedíjat érdemel. „Hitlerről a testvére sem tud semmi jót” – „Adolf mindig irigy és erőszakos volt” Az Europa Report felkereste Alois Hitlert, aki nemrégiben Hans Hillerre változtatta nevét, Hitler féltestvére semmi jóntem tudmondani róla.

Tehát igazán színes volt a rovat és szinte minden politikai eseményre odafigyeltek a szerkesztők, néha még a kicsit bulváros témák is terítékre kerültek.

Befejezésként idézzük a lap utolsó számának vezércikkét.

„Küldetésünket befejeztük. A Jó barát nem kopogtat többé a magyarok ajtaján. Mindenkinnek szolgálatára állottunk és azt gondoljuk, jó munkát végeztünk. Sokan fordulnak hozzánk és mindenkin segítünk. Olvasóink elismerték fáradozásunkat és hálából, proletáröntudatból mindig többet és többet dolgoztak. (...) A Jó barát megszűnik. De a Jó barát lelkesítő szelleme élni fog” (Jó Barát, II. évfolyam, 16. szám, 1949. április 10.)

A magyarok egy része hazajött, kisebb része kint maradt Cseh-, vagy Morvaországban. A lap valószínűleg mind a két csoportnak nagy szolgálatot tett. Nagyon sokan a lapból tudták meg, hogy hol található meg szeretteiket. Molnár Imre és Varga Kálmán leírja Hazahúzott a szülőföldre... című könyvében, hogy a kint szolgálatot teljesítő papok, vagy lelkészek is a lapnak köszönhetően találták meg híveiket és így tudták teljesíteni szolgálatukat. Tehát lapilyenmissziót is ellátott.

Névmutató

Beneš, Eduard (1884–1948) cseh politikus, az I. világháború alatt (1916-tól) a párizsi cseh emigráció egyik vezetője. T. G. Masaryk mellett az önálló csehszlovák államiség neves képviselője. Komoly szerepe volt abban, hogy az I. világháború után az Osztrák-Magyar Monarchia összeomlott. A megalakuló Csehszlovákia első külügyminisztere (1918–35), egy ideig miniszterelnök is (1921–22), a Kisantant egyik összekovácsolója. 1935. december 14-től 1938. október 5-ig köztársasági elnök. A müncheni egyezmény után lemondott és Angliába emigrált. 1940-ben elnöki funkcióját megújítva Londonban létrehozta az emigráns csehszlovák kormányt, melyet a szövetséges hatalmakkal is elismertetett. A II. világháború alatt a Szovjetunióval való együttműködés híve. 1945-ig ismét a Csehszlovák Köztársaság elnöke, kinevezte a kommunista Gottwald-kormányt, majd súlyos betegen lemondott.¹⁸

Clementis, Vladimír (1902–1952) szlovák kommunista politikus. 1939–45 részt vesz a csehszlovák ellenállási mozgalomban Párizsban, majd Londonban, 1945–1948: külügyminisztériumi államtitkár, 1948–1950: külügyminiszter, 1951-ben halálra ítélték és kivégezték (1963-ban rehabilitálták)¹⁹

Đuriš, Július (1904–1986) kommunista szlovák politikus. 1945–54: az SZLKP KB tagja, 1945–53: az SZLKP KB Elnökségi tagja, 1945–51: földművelésügyi miniszter, 1951–53: a Megbízottak Testületének elnöke.²⁰

Gottwald, Klement (1896–1953) cseh politikus. 1929–45: a CSKP KB főtitkára, 1945–53: elnöke, 1948–53: a Csehszlovák Köztársaság elnöke, 1938–45: a moszkvai csehszlovák kommunista emigráció vezetője, a Kassai Kormányprogram egyik szerzője, 1945: miniszterelnök-helyettes, a Nemzeti Front elnöke, 1946–48 között miniszterelnök.²¹

Gyöngyösi János (1893–1951) magyar politikus. Az Ideiglenes Kormány, majd a Tildy- és a Nagy Ferenc-kormány külügyminisztere, ő vezette a magyar–csehszlovák lakosságcsere tárgyalásokat, 1946-ban ő volt a párizsi békekonzferencia magyar küldöttségének vezetője, és 1947. február 10-én ő írta alá a párizsi békeszerződést.²²

Novomeský, Ladislav (1904–1976) szlovák kommunista politikus, költő, részt vett a szlovák nemzeti felkelésben.²³

Okáli, Daniel (1903–1987) szlovák kommunista politikus. 1945-ben belügyi megbízott, 1946–48: a csehszlovák–magyar lakosságcsere teljhatalmú kormánybiztosa, 1948–1950: belügyi megbízott, 1951-ben bebörtönzik, 1960-ban szabadul, 1963-ban rehabilitálták.²⁴

Svoboda, Ludvík (1895–1979) cseh politikus, tábornok. A II. világháború idején a Szovjetunióban csehszlovák zászlóaljzat szervezett, mely 1944-ben az I. Csehszlovák hadtestté nővi ki magát. 1945–50: nemzetvédelmi miniszter, 1950–51: miniszterelnök-helyettes, 1968–75 között Csehszlovákia köztársasági elnöke.²⁵

Široký, Viliam (1902–1971) szlovák politikus, 1939–40: a CSKP Párizsban működő külföldi titkárságának tagja, 1940–41: a CSKP moszkvai vezetőségének tagja, 1941-ben illegálisan Szlovákiába érkezett, letartóztatják és 14 évi fogházra ítélték. 1945–54: az SZLKP KB elnöke. 1945: miniszterelnök-helyettes, 1950–53 külügyminiszter is, 1953–63: miniszterelnök.²⁶

Zápotocký, Antonín (1884–1957) cseh politikus. 1945–54: a CSKP KB elnökségi tagja, 1948: miniszterelnök-helyettes, 1948–53 miniszterelnök, 1953–57: Csehszlovákia köztársasági elnöke.²⁷

Fábry Zoltán (1897–1970) író, publicista, irodalomkritikus, több újságnak volt munkatársa, többek között az Új Szónak és az Irodalmi Szemlének. 1949-ben megválasztják a Csemadok örökös díszelnökének. Legismertebb műve a Vádlott megszólal, melyet 1946-ban írt, a magyarságot ért igazságtalanságról.²⁸

Melléklet

Edvard Beneš elnöki rendeletei

A köztársasági elnök 1945. május 19-én kelt 5. számú dekrétuma

Az elnyomás idején végrehajtott egyes vagyoni jogi ügyletek érvénytelenségéről, továbbá a németek, a magyarok, az árulók, a kollaboránsok, valamint egyes szervezetek és intézetek vagyoni értékeinek állami kezeléséről

2. § Az állami szempontból megbízhatatlan személyeknek a Csehszlovák Köztársaság területén levő vagyonát állami kezelés alá veszi e dekrétum további rendelkezései értelmében.

Az állami szempontból megbízhatatlan személyek vagyonának kell tekinteni az e személyek által 1938. szeptember 29. után átruházott vagyont is.

3. § Az állami vagyon kezelést be kell vezetni minden olyan vállalatnál, amelyek esetében ezt a termelés és a gazdasági élet menete megköveteli, különösen az elhagyott vagy az olyan üzemekben, amelyek állami szempontból megbízhatatlan személyek birtokában, igazgatása alatt, bérletben vagy haszonbérletben vannak.

4. § Állami szempontból megbízhatatlannak kell tekinteni: a német vagy a magyar nemzetiségű személyeket, azokat a személyeket, akik a Csehszlovák Köztársaság állami szuverenitása, önállósága, egysége, államformája, biztonsága és védelme ellen irányuló tevékenységet fejtettek ki(...)

6. § Német vagy magyar nemzetiségűeknek tekintendők azok a személyek, akik az 1929 óta tartott bármelyik népszámláláskor német vagy magyar nemzetiségűeknek vallották magukat, vagy a német vagy a magyar nemzetiségű személyeket tömörítő nemzeti csoportok vagy politikai pártok tagjai lettek.

A köztársasági elnök 1945. június 19-én kelt 28. számú dekrétuma

A németek, a magyarok és az állam más ellenségei mezőgazdasági földjének cseh, szlovák és más szláv földművesekkel való betelepítéséről

§ A köztársasági elnök 1945. június 21-én kelt 12. számú, a németek, a magyarok, valamint a cseh és szlovák nemzet árulói és ellenségei mezőgazdasági vagyonának elkobzására és sürgős elosztására vonatkozó dekrétuma értelmében elkobzott mezőgazdasági vagyont, amely a Nemzeti Földalapot illeti meg, betelepítik, amennyiben nem osztják ki a földkiutalással az olyan vidékről jelentkező igénylőnek, ahol földhiány van, vagy ahol kedvezőtlenek a mezőgazdasági termelés feltételei.

§ Földjuttatást a telepítés keretében a cseh és a szlovák, valamint más szláv nemzet tagja kérhet, aki nemzeti szempontból megbízható.

§ A földjuttatásra elsőbbségi joguk van e dekrétum értelmében azoknak az igénylőknek, akik kitüntették magukat és érdemeiket szereztek a nemzeti felszabadító harcban, főleg katonáknak és partizánoknak, a volt politikai foglyoknak és deportáltaknak, családtagjaiknak és törvényes örökösöknek...

A köztársasági elnök 1945. június 21-én kelt 12. számú dekrétuma

A németek, a magyarok, valamint a cseh és a szlovák nemzet árulói és ellenségei mezőgazdasági vagyonának elkobzásáról és sürgős elosztásáról

- § Azonnali hatállyal és térítés nélkül a földreform céljaira elkobozzuk azt a mezőgazdasági vagyont, amely német és magyar nemzetiségű személyek tulajdonában van, állampolgárságukra való tekintet nélkül, a köztársaság árulóinak és ellenségeinek tulajdonában van, állampolgárságukra való tekintet nélkül, akik ezt a tevékenységüket főként a háború idején, 1938 és 1945 között fejtették ki.
5. § Ha az 1. § értelmében elkobzott mezőgazdasági vagyon bérben van, akkor érvényét veszíti minden bérleti (haszonbérleti) szerződés.
6. § Az 1. § alapján elkobzott vagyont a földhöz juttatandó személyeknek való átutalásáig a Mezőgazdasági Minisztérium mellett működő Nemzeti Földalap kezeli, amelyet ezennel létesítünk.

A köztársasági elnök 1945. július 20-án kelt 28. számú dekrétuma

A németek, a magyarok és az állam más ellenségei mezőgazdasági földjének cseh, szlovák és más szláv földművesekkel való betelepítéséről

A köztársasági elnök 1945. augusztus 2-án kelt 33. számú alkotmánydekrétuma

A német és a magyar nemzetiségű személyek csehszlovák állampolgárságának rendezéséről

A kormány javaslatára és a Szlovák Nemzeti Tanáccsal megállapodva elrendelem:

§ Azok a német vagy magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgárok, akik az idegen megszálló hatalom jogszabályai értelmében német vagy magyar állampolgárságot szereztek, az ilyen állampolgárság megszerzésének napján elveszítették csehszlovák állampolgárságukat.

A többi német vagy magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgár e dekrétum hatályba lépésének napján elveszti csehszlovák állampolgárságát.

A köztársasági elnök 1945. szeptember 19-én kelt 71. számú dekrétuma

Azon személyek munkakötelezettségéről, akik elvesztették csehszlovák állampolgárságukat

Elrendelem:

§ A háború által okozott károk felszámolására és helyreállítására, valamint a háború által tönkretett gazdasági élet megújítása érdekében bevezetjük azon személyek munkakötelezettségét, akik a köztársasági elnök által 1945. augusztus 2.-án kiadott (...) 33. számú alkotmánydekrétum értelmében elvesztették csehszlovák állampolgárságukat.

§ A munkakötelezettség a 14-60 éves férfiakra és a 15-50 éves nőkre vonatkozik, e kor betöltését véve alapul.

3. § A munkakötelezettség által érintett (...) személyek nyilvános vagy személyes felszólításra kötelesek a megszabott határidőben személyesen megjelenni a lakóhelyük alapján illetékes nemzeti bizottságnál.

Ekkor a járási nemzeti bizottság a munkakötelezettség által érintett személyt munkára osztja be, esetleg munkásosztagokat alakít.

§ (1) Az a személy, akit munkára osztottak be, köteles eleget tenni ennek a beosztásról szóló utasításnak, még akkor is, ha úgy véli, hogy a munkakötelezettség nem vonatkozik rá, amíg nem születik hivatalos döntés erre vonatkozó kérdéséről.

§ A munkakötelezettség bármilyen munkára vonatkozik, amelyet az 1. § 1. bekezdésében feltüntetett céllal végeznek, s amelyet az illetékes járási nemzeti bizottság közérdekű munkának ismer el.

8. § A munkára beosztott személyek kötelesek a nekik kiadott munkát szabályszerűen és lelkiismeretesen elvégezni és tartózkodni mindentől, ami megnehezíti vagy veszélyeztetheti a meghatározott munkakör céljának elérését. Kötelesek bárhol elvégezni a rájuk bízott munkát, és olyan munkát is kötelesek végezni, amely nem tartozik rendszeresen üzött foglalkozásukhoz.

A köztársasági elnök 1945. október 25-én kelt 108. számú dekrétuma

Az ellenséges vagyon elkobzásáról és a nemzeti újjáépítési alapokról

§ Térítés nélkül elkobozzák a Csehszlovák Köztársaság javára az ingatlan és ingó vagyont, nevezetesen még a vagyoni jogokat is, amelyek a német és a magyar megszállás tényleges befejezésének

napján tulajdonában voltak, vagy magyar jogi személyeknek, vagy pedig német vagy magyar nemzetiségű természetes személyeknek, kivéve azokat a személyeket, akik igazolják, hogy hívek maradtak a Csehszlovák Köztársasághoz, sohasem vétettek a cseh és a szlovák nemzet ellen(...)
Az elkobzás vonatkozik minden vagyponra, amely az 1938. szeptember 29. utáni időszakban az 1. és 2. bekezdésben megjelölt alanyoké volt (...)

A köztársasági elnök 1945. október 27.-én kelt 137. számú alkotmánydekrétuma
Azon személyek forradalmi időszakában történő őrizetbe vételéről, akiket állami szempontból megbízhatatlannak tekintettek.

A Szlovák Nemzeti Tanács rendeletei és egyéb központi csehszlovák és szlovák jogszabályok

A Szlovák Nemzeti Tanács 1944. szeptember 6-án kelt 6. számú törvényerejű rendelete
A német és a magyar nemzeti kisebbség oktatásügyének és istentiszteleti nyelvének rendezéséről

A Szlovák Nemzeti Tanács Mezőgazdasággal és Földreformmal Foglalkozó Megbízotti Hivatalának
1945. március 10-én kelt 24. számú rendelete

A Szlovák Nemzeti Tanács Elnöksége által a németek, a magyarok, valamint a szlovák nemzet árulói és ellenségei mezőgazdasági vagyonának elkobzásáról és haladéktalan elosztásáról elfogadott
1945. évi 4. SZNT törvényerejű rendelet végrehajtásáról

A Szlovák Nemzeti Tanács 1945. május 15-én kelt 33. számú törvényerejű rendelete
A fasiszta bűnösök, a megszállók, az árulók és a kollaboránsok megbüntetéséről s a népbíróság létesítéséről.

A Szlovák Nemzeti Tanács 1945. június 5-én kelt 50. számú törvényerejű rendelete
A vagyon nemzeti (állami) kezeléséről

Az SZNT Pénzügyi Megbízotti Hivatalának 1945. július 10-én kelt 155. számú rendelete
Az állami nyugdíj és ellátási illetmények, valamint a kegydíjak és -adományok azon élvezőinek kötelező összeírásáról, akik a Magyarország és Németország által ideiglenesen megszállt területen élnek.

A Szlovák Nemzeti Tanács 1945. augusztus 23-án kelt 105. számú törvényerejű rendelete
A munkatáborok létrehozásáról

Irodalom

- A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918–1995, szerk. Ónod Zoltán, Pozsony, 1997, Madách-Posonium
- Drgonec, Ján: Tlačové právo na Slovensku, Pozsony, 1995, ARCHA spol. s.r.o.,
- Edvard Beneš elnöki dekrétumai avagy a magyarok és a németek jogfosztása, szerkesztő: Mayer Judit, Pozsony, 1996, Pannónia Könyvkiadó
- Esterházy János: Cselekedjünk mindannyian egyetértésben és szeretetben, Cseh-Szlovákiai Magyar Füzetek, Szerkeszti: Kövesdi János és Molnár Imre, Pozsony 1992, Pannónia Könyvkiadó
- Fábry Zoltán: A vádlott megszólal (A cseh és szlovák értelmiség címére), Pozsony, 1992, Madách
- Fónod Zoltán: Körvonalak, Pozsony, 1982, Madách

- Gyönyör József: Mi lesz velünk magyarokkal? Pozsony, 1990, Madách „Hívebb emlékezésül...” Csehszlovákiai magyar emlékiratok és egyéb dokumentumok a jogfosztottság éveiből 1945–1948, Összeállította: Tóth László, Pozsony, 1995, Kalligram Könyvkiadó
- Janics Kálmán: A hontalanság évei, A szlovákiai magyar kisebbség a második világháború után 1945–1948, Budapest, 1989, Hunnia Kiadó Kft,
- Jelentések a határokon túli magyar kisebbségek helyzetéről /Csehszlovákia, Szovjetunió, Románia, Jugoszlávia/ Budapest, 1988, Medvetánc könyvek,
- Kaplan, Karel: Csehszlovákia igazi arca 1945–1948, Pozsony, 1993, Kalligram
- Kováč, Dušan: Szlovákia története, Pozsony, 2001 Kalligram,
- Középiskolai történelmi lexikon, szerk.: Bihari Péter, Budapest, 1995, Corvina Kiadó
- Kronika Slovenska, szerkesztette: Dušan Kováč a kol., Pozsony, 1999, Fortuna Print & adut.
- Mint fészkből kizavart madár... A hontalanság éveinek irodalma Csehszlovákiában 1945-1949, összeállította: Molnár Imre és Tóth László, Budapest, 1990, Széphalom Könyvműhely
- Molnár Imre–Varga Kálmán: Hazahúzott a szülőföld... (Visszaemlékezések, dokumentumok a szlovákiai magyarság Csehországba deportálásáról, 1945–1953), Budapest, Püski Kiadó
- Tóth László: Elfeledett évek, Pozsony, 1993, Kalligram Könyvkiadó
- Ujváry Zoltán: Szülőföldön hontalanul. Magyarok deportálása Csehországba, Pozsony, 1991, Vox Nova Rt.
- Vadkerty Katalin: A deportálások. A szlovákiai magyarok csehországi kényszerközmunkája 1945-48 között, Pozsony, 1996, Mercurius Könyvek, Kalligram Könyvkiadó
- Vadkerty Katalin: A kitelepítéstől a reszlovakizációig. Trilógia a csehszlovákiai magyarság 1945-1948 közötti történetéről, Pozsony, 2001, Kalligram Könyvkiadó
- Vígh Károly: A szlovákiai magyarság sorsa, Budapest, Bereményi Könyvkiadó
- Vígh Károly: A szlovákiai magyarság sorsa 1938-tól napjainkig, Lakitelek, 1997, Antológia Kiadó

Jegyzetek

- ¹ Ezzel a korrall foglalkozó irodalom: Janics Kálmán: A hontalanság évei, Kaplan Karel: Csehszlovákia igazi arca, Vadkerty Katalin: A deportálások, Vadkerty K.: A kitelepítéstől a reszlovakizációig, Vígh Károly: A csehszlovákiai magyarság sorsa, Kováč Dušan: Szlovákia története.
- ² A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918–1995, 201.
- ³ Lacza Tihamér: A magyar sajtó Szlovákiában 1945 után, In.: A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998, II. Oktatásügy, közművelődés, sajtó, 378–417.
- ⁴ Elhallgatott évek irodalma, in.: Tóth László, Elfeledett évek, 22.
- ⁵ Fónod Zoltán: Körvonalak, 34.
- ⁶ Uo. 35.
- ⁷ Elhallgatott évek irodalma, 22.
- ⁸ Elhallgatott évek irodalma, 22.
- ⁹ A cseh/stlovákiai magyar irodalom lexikona 1918–1995, 204–206.
- ¹⁰ Ujváry Zoltán: Szülőföldön hontalanul, 33.
- ¹¹ Molnár Imre–Varga Kálmán: Hazahúzott a szülőföld, 18.
- ¹² Uo.: 22.
- ¹³ Uo.: 27–28.
- ¹⁴ Uo.: 18.
- ¹⁵ Vadkerty Katalin: A deportálások, 117.
- ¹⁶ Molnár - Varga: Hazahúzott a szülőföld, 29.

- ¹⁷ Janics Kálmán: A hontalanság évei, 207–208.
¹⁸ Középiskolai történelmi lexikon, szerk.: Bihari Péter, 28.
¹⁹ Kaplan, Karel Csehszlovákia igazi arca, 304.
²⁰ Uo.: 306.
²¹ Uo.: 306–307.
²² Uo.: 307
²³ Uo.: 311.
²⁴ Uo.: 311.
²⁵ Uo.: 312–313.
²⁶ Uo.: 314.
²⁷ A cseh/szlovákiai magyar irodalom lexikona, 81.
²⁸ Uo.: 81.